

Matjaž je znova spodbodel konja in ga pognal v dir. Naravnost do Save sta jahala in ko sta prišla do vode, ga je kralj Matjaž pognal v valove. Konj je plaval, napel vse moči in srečno dospel na drugi breg. Zdaj sta bila na domači zemlji in obema je bilo lažje pri sre.

Doma je še vedno stala v grajskem stolpu kraljica Alenčica in gledala skozi line. Ali se že vidi meglica, ali že jaha sredi meglice njen mož, kralj Matjaž, ali nosi v naročju ljubo hčerko, premilo Marjetico?

Tri dni je stala v stolpu, tri dni si je napenjala oči in gledala skozi line. V jutro četrtega dne pa je zagledala sredi ravnine meglico in od veselja ji je vztrepetalo srce. Stekla je po stopnicah do

grajskih vrat in vsa družina se je zbrala okoli nje. Ko je prijahal kralj Matjaž na dvor, mu je srečna stekla naproti, Marjetica pa jo je objela in od veselja zavrnila:

»O ljubi domek moj, zdaj me nihče več ne bo ujel in odpeljal. Nikoli več ne bom neposlušna, vedno bom ubogala, kar mi reče očka. Skobec in divji mož Turek je samo očka in nihče drugi.«

Zavrtela se je na prstih, prijela očeta za roko in zaplesala:

»Križ kraž, kralj Matjaž!«

Lea Fatur

To je bilo v Indiji Koromandiji

Ilustriral J. Župančič.

Vode so se stekale z jezer v morja. Knezi so se napadali in pobijali, si zbirali zaklade, so sedeli na draguljastem prestolu, so jezdili v zlatih stolih na belih slonih, ki so imeli rilec in okla okovane z zlatom. Ljudstvo je stradalo in umiralo. Tako je bilo že v davnih stoletjih, tako je bilo tudi v preteklem.

Ta čas je živel v Delhiju, v podrtini cesarske palače, potomec prastarega rodu Uzmovičev. Ta rod si je prisvajal skozi več stoletij pravico, da najde, česar ni nihče izgubil in da si prisvaja, kar si želi. Trdil je ta rod, da ima potrjeno in zapečateno dovoljenje sultana Akbarja iz triindvajsete dinastije. Tega sultana je bil rešil tedanji rod Uzmovičev iz zasede sovražnikov. In ko je vprašal rešeni sultan s svojega blestečega se prestola, s čim naj nagradi svoje rešitelje, mu je odgovoril glavar rodu:

»Dovoli nam in našim potomcem, da si vzamemo, kar nam je všeč.«

Sultan je dovolil in Uzmoviči so izropali njega in njegov dvor in so ropali in uzmali kjer koli in kar koli.

Niso pa spravljali nagrabljenega blaga na kupe. Ti ljudje so imeli na široko odprte roke. Vračali so revežem, kar jim je vzel krivično odmerjeni davek, kar so jim pobrali oblastni vladarjevi služabniki, ne da bi vedel vladar kaj za to.

Tudi mladi Uzmovič v podrtni palači v cesarskem Delhiju ni skoparil s pridobitkom svoje umetnosti. Kar je dobil po lahki poti, je razdal z hitrimi rokami. Dasi je tvegat pri svojih pohodih vsakokrat življenje, ni se posrečilo nikdar straži, če je bila še tako čuječa, da bi ga zalotila. Da bi ga ujela, o tem sploh ni bilo govora. Če je prišel naš Uzmovič v nevarnost, so pravili, da izgine v neki megli ali da se razpusti v zrak. Znano je bilo, da ga ne ustavijo ne vrata, ne zid, ne orožje, ne

past. Sleče te in okrade, da ne veš kdaj, poleg spečih in be-dečih odnese, kar si je zbral.

Ko je mladi Uzmovič po-pravljat krivice po mnogih me-stih Indije, je slišal, da je knez Kašmirske dežele silno skop, krivičen in čudaški človek. Nagrabil da si je čuda zlatni-ne, slonove kosti in dragotin. In ker ne zaupa nikomur, da mu je zakladnica za spalnico. Ob njem čuva velika, človeku podobna opica. Ta žival da uživa zaupanje kneza v taki meri, da vprašuje njo pri raz-sodbi o zločinih. In če pokaže opica na najbolj nedolžnega človeka, in če priča ves dvor in ljudstvo zanj — knez se

drži opičine sodbe. Mnogo glav je že odletelo po zlobi te živali, v kateri se je utelesil sam hudi duh.

Ko je slišal mladi Uzmovič te glasove o kašmirkem knezu, je že sklenil, da ga pouči, da je opica — opica in ni nikakor zmožna, da sodi ljudi. Pre-pričal bo kneza, da mu ne more obvarovati opica ne zakladov ne življenja.

Ko tako sklene, se napoti v mesto Kašmir, in na vročega dneva večer se sprehaja po ulici in posluša govorjenje ljudi. Ogorčeno zabavljanje mu je udarjalo na uho. Zopet je obsodila opica nedolžnega človeka na smrt. Vladar-jevi davčni cenilci so zopet naložili pridelovalcem ogromne davke, velikašem, ki jih podkupujejo, pa so pogledali skozi prste. Knez Ambra gleda samo, da se mu polni zakladnica in pusti, da umirajo reveži zaradi pomanjkanja. Knez je pod vplivom zlobnega duha, ki je vzel nase podobo opice, da uniči uboge pravoverne. Če kak minister ali velikaš nasprotuje ljudstvu — se še najde način, da ga zmakneš. Opici pa ne škoduje ne strup ne nož — ona ve vse in vnaprej prepreči vse napade; spreminja se v razne podobe. S knezom ne mo-reš govoriti, ne moreš mu odpreti oči, ker ga ima v oblasti hudi duh. Uzmovič se je prepričal, da ne vre samo med obrtniki in delavci, pač pa tudi med velikimi kupci, velikaši in duhovni. Knez se norčuje po opici iz vsega mesta in vseh stanov. Zgodilo se je že nekajkrat, da so klicali klicarji in trobentači:

»Prostor! Svetlo sonce knez prihaja! Sklonite svoja čela v prah pred Ambrom, sinom Jusufa!«

Ustavilo se je ob takim pozivu vse, jezdeci so skočili s konj in oslov, vozniki raz voze — vse je ležalo v prahu, ko se je bližal knezov pozlačeni palankin, ki so ga nosili v rumeno svilo oblečeni sužnji. Kar seže izza zagri-njala rjava roka z debelo palico, ki udari po nosačih — zoprni obraz opice pokaže svoje velike zobe, zlobne opičje oči mežikajo zasmehljivo.

»Ko bi se našel kak človek, ki bi nas rešil sramote in škode,« so govorili Kašmirci kar javno in glasno.

Uzmovič, ki je tako rad popravljaj svet, je spoznal, da je to njegova naloga. Sprehajal in potikal se je okoli poslopja knezovega bivališča, dognal je, kje je spalnica, ki je tudi zakladnica, in vprašanje je bilo samo, kako priti na dvorišče in na zid. Hodniki in vhodi v palačo so vsi tako močno zastraženi, da še miška ne bi mogla skozi.

Ko si ogleduje Uzmovič tako priliko, naleti na moškega v obleki delavca, ki stika okoli nekih stranskih vrat. Nagovori ga in vpraša. Izve, da je tatič, ki išče, kako bi prišel na dvorišče.

»Na tem dvorišču,« mu pravi, »je hlev belih oslov in na drugem koncu je steklena dvorana, polna dragih preprog in posod. Dajva, oropajva dvorano, ukradiva zlata, mu naloživa blago — pa greva. Po polnoči spi vse in nama bo igrača, izvesti to stvar.«

»Gotovo, gotovo,« se je smehljaj umetnik v tatinski stroki, »samo če ne bo začel osel rigati...«

Tačas pride po ulici nočna straža. Veliki tat se stisne med stebre bližnjih vrat, tatič obstane prestrašen, se izgovarja prav neumno in pove vso resnico, ko je dobil nekaj sunkov pod rebra. Načelnik straže se zakrohoče:

»Belega osla sta hotela ukrasti? Beži, bedak! Ko bi tvegaj glavo vsaj za zaklade v knezovi spalnici. Beži! Preneumen si!«

Tatič se priklanja in zbeži, straža nadaljuje svojo pot, Uzmovič med stebri vrat pravi sam sebi:

»Modro si govoril, načelnik straže, in jutri se boš čudil, da se je izpolnila tvoja želja. Jutri se bo Kašmir oddahnil.«

Stikal je nekaj okoli ključavnic in vrata so se odprla brez najmanjšega šuma. Vzel je izza pasa iz ženskih las spleteno lestvico, jo vrgel spretno na obok vrat, se vzel navzgor, vrgel lahko lestev do oknic okna nad njim, splezal v treh skokih nanj. Tako je metal, plezal in skakal od nadstropja do nadstropja, od stene do stene, dokler ni stal ob steni kneževe spalnice. Okna so bila tam popolnoma zadelana. Treba mu je bilo skozi steno. Čepi in lepi tam kakor muha, vrta špranjo v zid in poslušaj — počaka — vrta naprej. Kmalu se odmakne kamen in Uzmovič pogleda zavzet v zakladnico. Raz strop ki je preprežen z dragim blagom, visi svetilnica, leskeče se od zlata in dragih kamnov. Stene so obite s preprogami, ob njih so police in mize, vse obložene s prozornimi, lepo oblikovanimi posodami. Iz teh posod pa žari, se sveti, se spreminja mavričasto. Prekrasni ročaji mečev, zapone za turbane, ovratnice, obleke, vse obšite z biseri, prstani, uhani, diademi, zapestnice za roke, noge in naročje, vseh vrst kamni in biseri, od drobnega v prstanu do debelega jajca na meču — vse miglja ter jemlje vid. Ne moreš misliti, ne oceniti tega bajnega bogastva. Pa druga čudna slika priključuje Uzmovičev pogled in mu ustavi sapo:

Sredi tega razkošja leži na širokem divanu mož obilne postave, obrita glava, obraz in vrat so nepokriti, život ogrinja rdeča halja, krepka desnica drži bodalo. Tako čuva kašmirski knez svoje bogastvo. In poleg njega sedi odurna močna opica iz rodu orang-utanov, stiska velike zobe v globokem opazovanju, oči ima uprte v strop in v roki čaka bodalo.

Uzmovič pogleda v strop in vidi, da je tam cela vojska mravelj, ki se spuščaj na knezovo postelj. Že se bližajjo prve mravlje knezovemu vratu... Opica se trese, dviguje bodalo... Očividno je, da misli zabosti mravlje na knezovem vratu...

»Vstani, knez!« kliče močan glas. Knez plane iz sna, vidi opičji spačeni obraz in dvignjeno bodalo — razume, da je v smrtni nevarnosti, zavihti bodalo — pa je že sunil nekdo drugi opico v hrbet, zver se zruši, se duši in premetava.

»Kdo si ti, ki si me rešil pravočasno?« se čudi knez. »In kaj je napadlo mojo sicer tako krotko in zvesto tovarišico, da je dvignila bodalo name?«

Uzmovič pojasni:

»Jaz, svetli knez, sem tvoj modri sovražnik in opica je bila tvoja nespametna prijateljica. Prišel sem, da te okradem — in ravno v pravem času, da sem prestregel opičje bodalo. A tudi opica te je hotela rešiti po svoji pameti. Mravlje je hotela zabosti na tvojem vratu.«

»Pri Alahu!« se čudi knez. »Da je bila tako neumna?!«

»Opica je opica, svetli knez!« skomizgne Uzmovič. — »Kakor je narobe ravнала pri

mravljah, tako je tudi pri drugih. Tvoje ljudstvo mrmra, tvoji velikaši so užaljeni. Še je čas, da ustaviš svoj in svoje kneževine propad. Poslušaj poštene in modre može. Tudi moj davni ded je rešil nekaj svojega sultana. — Meni pa, svojemu hlapcu, dovoli, da izginem, preden pokličeš stražo.«

»Ne kličem straže, prijatelj,« je objel knez Uzmoviča. »Modre besede si govoril. Ostani pri meni in naj bo tvoje vse, kar je moje. Pomagaj mi, da popravim, kar sem zaslepljen zagrešil.«

»Predvsem,« se nasmehne Uzmovič, »bomo spravili zaklade v promet, da uredimo vse zaostale denarne zadeve in da bo imel vsak siromak dovolj kruha.«

Tako je ostal Uzmovič v Kašmirju, postal je prvi minister in zet knezov. V deželi se je širilo blagostanje in samo pripovedniki po javnih prostorih so še omenili včasih hudobne in neumne opice.

Fr. Š.

Mlinarica

(Belokranjska)

Ob temnem potoku Obrhu, v senci visokih topolov je imel majhen mlin tihi in mirni mlinar Martin. V mlinu so ropotali trije kamni in drobili žitna zrna v prijetno dišečo, sladko moko. Ropot v mlinu so povečavale zlasti štiri stope, ki so luščile sivo proso v rumenkasto kašo.

Mlinar Martin je zelo dobro opravljal svoj posel ter mlel v splošno zadovoljnost vseh gospodinj.

Ker v času suše ni imel dovolj vode, je moral z mletvijo prenehati in nabirati vodo. Ob takih prilikah se je tej ali oni gospodinjki nekoliko zameril,